

OPPORTUNITIES FOR DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN BLAGOEVGRAD REGION

Valentin Boshkilov

VUZF University - Sofia, Bulgaria

Abstract: In scientific work an attempt was made to study the region of Blagoevgrad and the opportunities for agricultural development. The results, analyses and conclusions were formed through a conducted practical study of a number of farms, studied literature and trends and specific characteristics in the sector. The strengths and weaknesses of the agriculture are highlighted, specific recommendations for development and improvement are made, in view of the existing climatic, geographic indicators and peculiarities of the region. The main hypothesis of Labor is that the Blagoevgrad region is large by territory, population and favorable geographic location, suggesting favorable opportunities for agricultural development.

Keywords: Region of Blagoevgrad, agricultural analysis, farm financing, agricultural development opportunities.

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В РЕГИОН БЛАГОЕВГРАД

Валентин Бошкилов

Висше училище по застраховане и финанси – София, България

Резюме: В научния труд е направен опит за изследване на област Благоевград и възможностите за развитие на селското стопанство. Резултатите, анализите и изводите са формирани чрез проведено практическо изследване на определен брой земеделски стопанства, проучена литература и тенденциите и конкретните особености в сектора. Изтъкнати са силните и слаби страни на земеделието, изказани са конкретни препоръки за развитие и усъвършенстване му, в предвид съществуващите климатични, географски показатели и особености на региона. Основната хипотеза на труда е, че регион Благоевград е голям по територия, население и благоприятно географско разположение, което предполага благоприятни възможности за развитие на селското стопанство.

Ключови думи: регион Благоевград, анализ на земеделието, финансиране на земеделските стопанства, възможности за развитие на селското стопанство.

Въведение

Област Благоевград се намира в Югозападната част от територията на Република България. Земеделието е развито като един от основните поминъци на населението и източник на доходи от реализиране на селскостопанската продукция, предимно в селата. Общата площ на областта е около 6 400 кв. км, което формира около 6% от територията на страната. Характеризира се с разнообразен климат, природни условия и релеф. През територията ѝ преминават големите реки Струма и Места. Планинският релеф се оформя от Пирин планина, както и части от Рила планина, Родопи, Беласица, Огражден и др.

Климатът е средиземноморски, като са характерни летните засушавания и по-малък обем валежи, което затруднява развитието на земеделието. Валежите са под средните за страната, с различен интензитет и неравномерно разпределение по места.

Почвеното съдържание е разнообразно и подходящо за отглеждане на основните видове земеделски култури – пасища, ливади, зърнено-житни, трайни насаждения и др.

Населението в областта е над 320 000 жители, живущи в 14 общини, 96 кметства и 280 населени места, което формира около 5 % от общото население в страната.

Материал и методи на практическото изследване

Общият брой на анкетираните земеделски стопанства е 139 от всички 14 общини, намиращи се на територията на обл. Благоевград. Изследваните фермери притежават регистрация за земеделски производители и участват или са участвали за подпомагане по различните схеми и мерки – както от националния бюджет, така и от ЕС, главно по линия на прилагане на ОСП. Методът на практическото изследване е осъществяване на анкетиране и попълване на въпросник от фермерите. Периодът на реализиране на въпросника е от м. април 2017 г., до м. септември 2017 г., като в него са формулирани 11 въпроса, по някои от които може да се посочи повече от един отговор.

Общият размер на използваната земеделска площ (ИЗП) в област Благоевград е 583 588,5 дка, и заема 9% от територията ѝ.¹

Резултати от анкетно проучване в регион Благоевград и дискусия

По първия въпрос за големината на анкетираните земеделски стопанства в обл. Благоевград се получават следните резултати:

Таблица 1. Размер на земеделските стопанства в обл. Благоевград

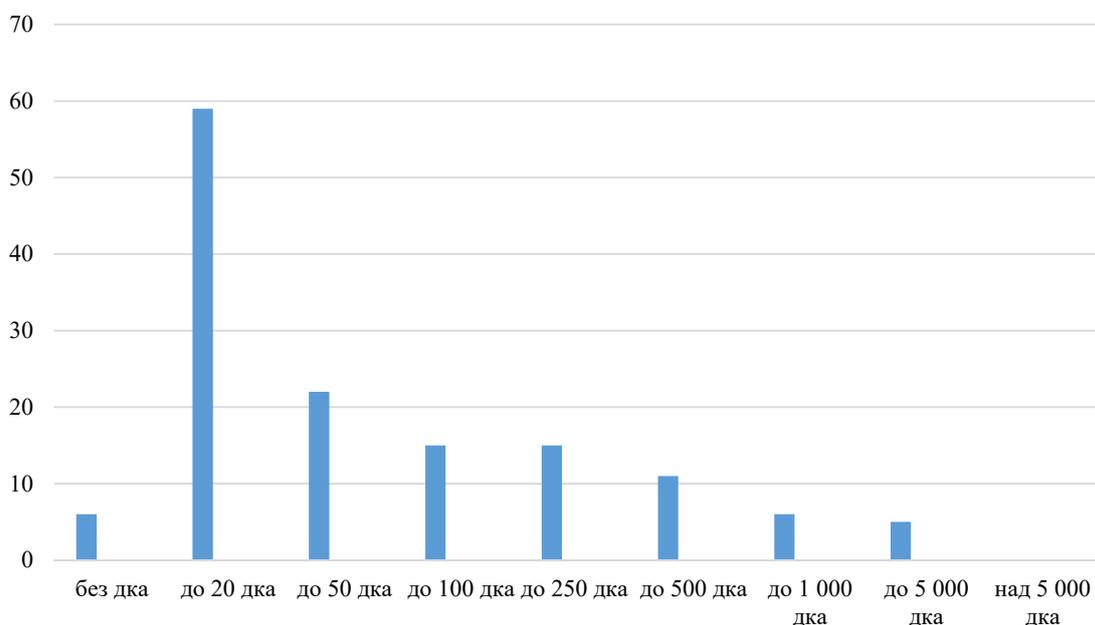
Община	Общо стопанства	без дка	до 20 дка	до 50 дка	до 100 дка	до 250 дка	до 500 дка	до 1 000 дка	до 5 000 дка	над 5 000 дка	Общо дка
Благоевград	14	2	7	1	-	2	-	-	2	-	10 690
Белица	12	2	4	3	1	1	-	1	-	-	1 580
Банско	6	-	-	-	1	-	2	3	-	-	4 100
Разлог	6	-	3	-	1	-	2	-	-	-	1 160
Струмляни	8	-	2	2	2	1	1	-	-	-	1 090
Симитли	6	1	3	1	-	-	-	1	-	-	1 110
Гоце Делчев	8	1	2	2	2	1	-	-	-	-	590
Петрич	13	-	6	-	-	3	3	-	1	-	7 370
Сандански	24	-	6	7	3	5	1	-	2	-	12 520
Сатовча	6	-	5	1	-	-	-	-	-	-	150
Кресна	10	-	4	2	1	-	2	1	-	-	2 280
Хаджидимово	11	-	9	1	1	-	-	-	-	-	330
Якоруда	8	-	4	1	2	1	-	-	-	-	580
Гърмен	7	-	4	1	1	1	-	-	-	-	480
	139	6	59	22	15	15	11	6	5	0	44 030

Източник: Собствена, на база проведено анкетно проучване

Забележка: Стойностите на дка са приблизителни, защото са зададени до определена площ

¹ Областна стратегия за регионално развитие на област Благоевград, 2014 – 2020 година

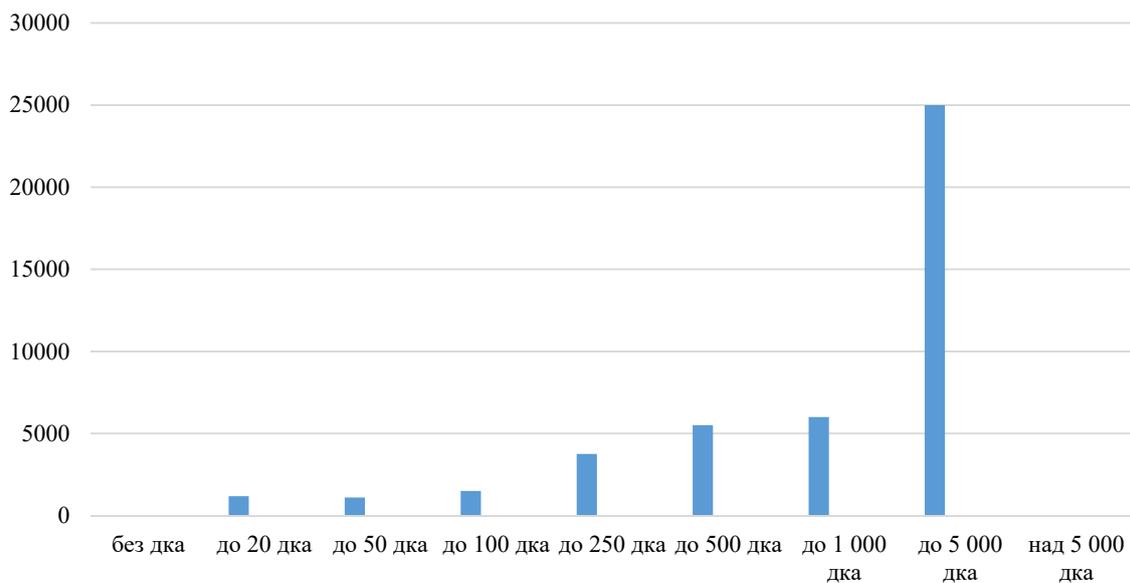
Резултатите от таблицата показват, че 42% от стопанствата са малки - до 20 дка. Установени са 6 земеделски стопанства, които отглеждат само животни и не притежават земеделска земя. Много малка част от стопанствата са до 1 000 дка - само 6 на брой, до 5 000 дка – само 5 на брой, а над 5 000 дка няма земеделски стопанства.

Графика 1. Брой на земеделските стопанства в обл. Благоевград

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

Средният размер на земеделските стопанства за една община е **9,92** стопанства.

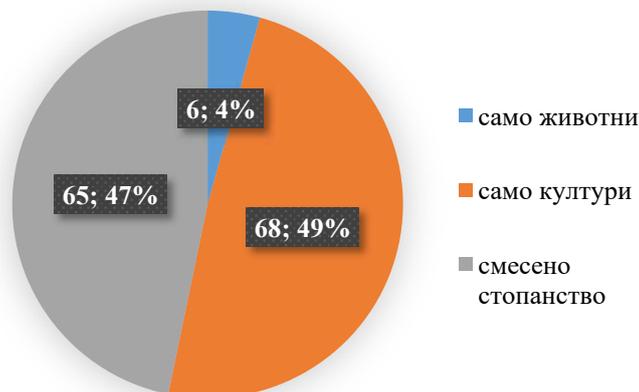

Графика 2. ИЗП в дка от земеделските стопанства в обл. Благоевград

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

Малко на брой големи стопанства използват огромната част от земеделската земя, а повечето малки и средни стопанства притежават много малко ИЗП.

По отношение на втория въпрос за културите и животните, които се отглеждат в земеделските стопанства, се получават следните резултати:

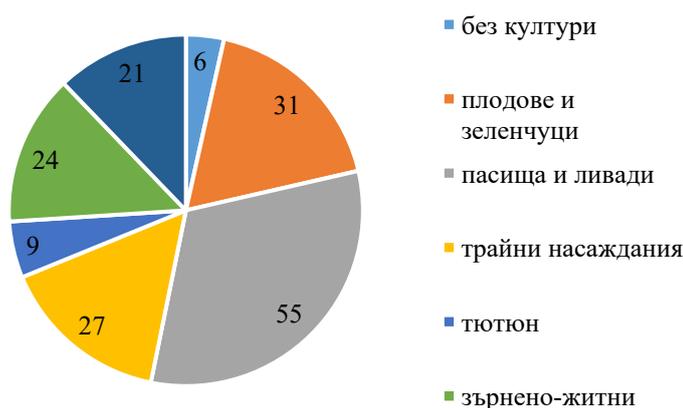

Графика 3. Структура на земеделските стопанства

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

Резултатите от приложената графика показват, че структурата на земеделските стопанства е следната – почти наполовина са разпределени земеделските стопанства, които са хомогенни, т.е. отглеждат само земеделски култури и смесените стопанства, отглеждащи и култури и животни. Стопанствата, отглеждащи животни, са 6.

По отношение на третия въпрос за структурата на отглежданите култури в стопанствата, се формират следните резултати:

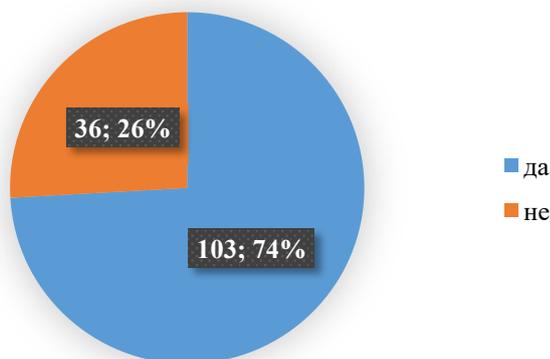
Графика 4. Отглеждани култури в земеделските стопанства

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

Резултатите от графиката показват, че в анкетираниите земеделски стопанства най-много се отглеждат като вид култура пасаща и ливади, след това плодове и зеленчуци, трайни насаждания и зърнено-житни. Най-малко са земеделските стопанства, които не отглеждат

земеделски култури и тези, които отглеждат тютюн. Повечето ферми отглеждат по една култура, и по-рядко смесени култури две или повече, т.е. липсва диверсификация на културите, а фермите са в по-голямата част хомогенно изградени.

По отношение на въпрос № 4 „Осигурявате ли самофинансиране на земеделското си стопанство“, се получават следните резултати:

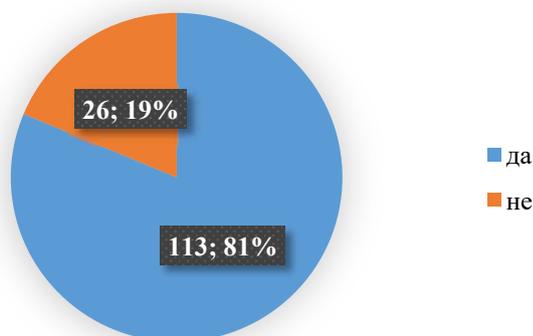
Графика 5. Самофинансиране на земеделските стопанства

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

Резултатите от графиката показват, че **74%** или по-голямата част от малките и средни земеделските стопанства самофинансират своята селскостопанска дейност, а **26%** от средните и големи стопанства - не.

По отношение на въпрос № 5 „Получавате ли вътрешно финансово подпомагане от държавния бюджет чрез Национални доплащания, държавни помощи “De minimis и др.“, се получават следните резултати:

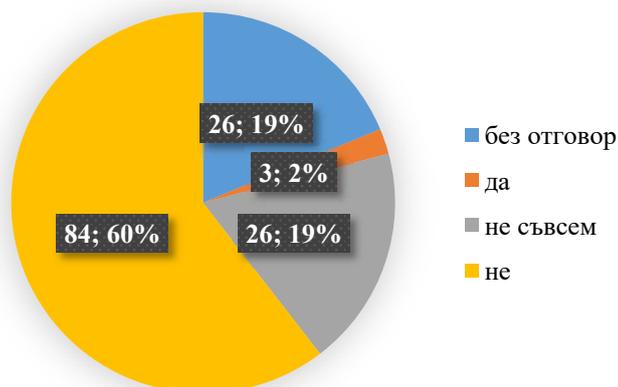
Според проучването 81% получават вътрешно финансово подпомагане от националния бюджет, а 19%, които не заявяват участие, най-вероятно не искат да участват, заради ниският размер на помощите и последващо сложно отчитане на документите, или пък не са информирани в достатъчна степен за подпомагането.

Графика 6. Вътрешно финансиране на земеделските стопанства

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

По отношение на въпрос № 6 „Смятате ли, че това вътрешно финансово подпомагане е достатъчно“, се получават следните обобщени резултати:

Графика 7. Степен на подпомагане на земеделските стопанства чрез вътрешно финансиране

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

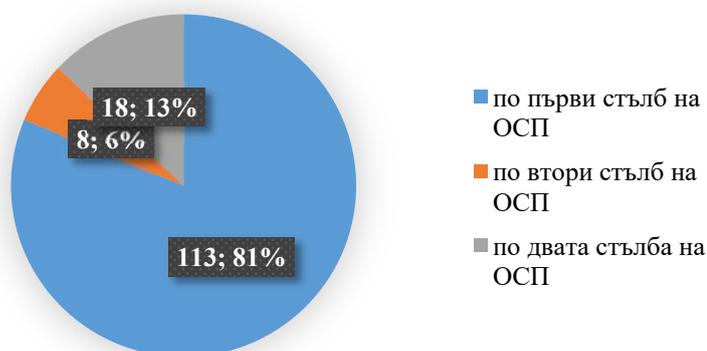
Резултатите от графиката показват, че малко повече от половината – 60% от стопанствата, които са заявили, че получават национални доплащания, не са доволни от размера на финансовата помощ. Малката част от стопанствата, които са заявили положителен отговор – 2%, или отговор „не съвсем“ – 19%, са големите земеделски стопанства, или тези, които са смесени такива -притежават големи площи и отглеждат и култури и животни, и участват по няколко схеми за подпомагане от националния бюджет.

По отношение на въпрос № 7 „Какво финансиране по Общата селскостопанска политика получавате“, се получават следните резултати:

Много голяма част от анкетираните земеделски стопанства – 81%, участват по първи стълб на ОСП т.е. разчитат основно на получаването на директно подпомагане на площ. По-активни в тази дейност са предимно малките и средни земеделски стопанства, за които регулярните финансови доходи са от значение за осъществяване на дейността.

По-малка част от стопанствата – 13%, декларират, че участват и по двата стълба на ОСП, т.е. освен че получават директно подпомагане, получават и финансова помощ чрез реализиран проект от ПРСР. В тази насока по-голяма дейност се забелязва в средните и големи земеделски стопанства, като се има в предвид и по-малкият им брой.

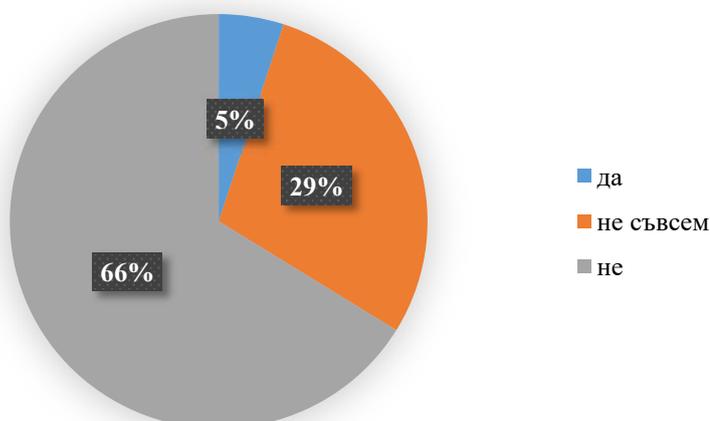
Много малка част от фермерите – 6%, посочват, че получават финансово подпомагане само по втори стълб на ОСП – това са земеделските стопанства, които реализират само проекти, и не разчитат на финансиране чрез директно подпомагане.

Графика 8. Финансиране на земеделските стопанства по ОСП

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

По отношение на въпрос № 8 „Смятате ли, че това финансово подпомагане по ОСП е достатъчно“, се получават следните обобщени резултати:

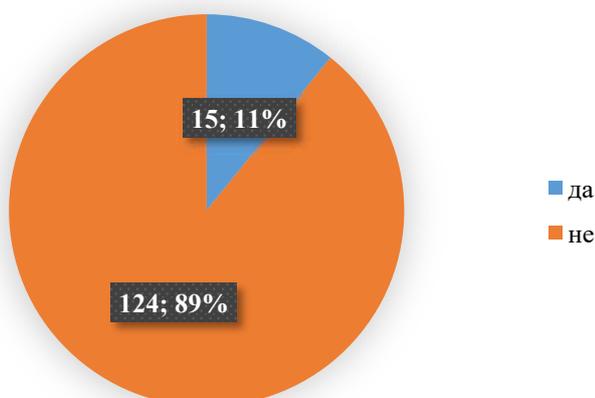

Графика 9. Степен на финансиране на земеделските стопанства по ОСП

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

Резултатите от приложената графика показват, че голяма част от земеделските стопани – 66 %, не са доволни от размера на финансова подпомагане, което получават по линия на ОСП. Много малка част от тях – едва 5%, са доволни от финансирането, като това са предимно големите земеделски стопанства, които притежават по-голям обем земеделски земи и получените субсидии спомагат за развитието на стопанствата им. С отговор „не съвсем“ са отговорили 36 фермери, или 29%, предимно средни и големи такива, които са реализирали инвестиционни проекти от ПРСР, и това е спомогнало за подобряване на структурата и капацитета на стопанството им.

По отношение на въпрос № 9 „Ползвате ли банков земеделски кредит за подпомагане на дейността си“ се получават следните обобщени резултати:

Графика 10. Финансиране на земеделските стопанства чрез ползването на банков земеделски кредит

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

Малко над 10% от анкетираниите стопани ползват банков земеделски кредит за подпомагане на своята селскостопанска дейност. По-голямата част от фермерите – 89%, не декларират, че ползват земеделски кредит.

Банковите кредити се използват от средните и големи земеделски стопанства, а малките ферми декларират много слаб потенциал за ползване на финансови средства под формата на земеделски кредит.

По отношение на въпрос № 9а – „Какъв тип банков кредит ползвате“, се получават следните обобщени резултати:

Таблица 2. Банкови земеделски кредити, използвани от земеделските стопанства

Тип на банковия земеделски кредит	Брой
1. За оборудване на кравефермата	3
2. За закупуване на техника, инвентар и фураж	2
3. За закупуване на материали, пр парати и оборудване	1
4. Инвестиционен	2
5. Потребителски	2
6. Срецу субсидия	1
7. За реализиране на инвестиционни проекти	3
8. За изхранване на животните	1

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

По отношение на въпрос № 9б – „В какъв размер е банковият земеделски кредит“, се получават следните обобщени резултати:

Таблица 3. Размер на банков земеделски кредит, използвани от фермерите

Големина на земеделското стопанство	Кредит, брой	Размер, лева
без дка - само животни	1	5 000
до 20 дка	1	10 000
до 50 дка	1	5 000
до 100 дка	3	5 000
		20 000
		36 000
до 250 дка	5	7 000
		10 000
		45 000
		100 000
		120 000
до 500 дка	2	18 000
		20 000
до 1 000 дка	1	250 000
до 5 000 дка	1	50 000
над 5 000 дка		
	15	701 000

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

Съгласно резултатите от таблицата общият размер на полученото финансиране чрез отпускане на банков земеделски кредит е 701 000 лв, като средният размер на отпуснатите кредити е 46,733 лв.

По отношение на въпрос № 10 „Полученото финансово подпомагане води до...“, се получават следните обобщени резултати:

Резултатите от графиката, показват, че в по-голямата си част фермерите декларират, че полученото вътрешно и външно финансиране води до осъществяване предимно на текущата селскостопанска дейност в стопанството – 41%, и полученото финансиране не води до съществена промяна в състоянието на стопанството – 29%.

Графика 11. Ефекти от финансиране на земеделските стопанства

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

По отношение на въпрос № 11 „Какви трудности срещат фермерите при кандидатстване по схемите и мерките“, се получават следните резултати:

Графика 12. Срещани трудности от фермерите при кандидатстването им по схемите и мерки за финансиране

Източник: собствена, на база проведено анкетно проучване

Богатата гама от отговори на фермерите показва желанието за дефиниране на проблемите в селското стопанство през стопанската година, която започва от началото на м. октомври на текущата година и търсене на начини за разрешаването им.

Броят на земеделските стопанства в област Благоевград е 38 467, което представлява 10,4% от стопанствата в страната².

През 2010 г. подготовката, организацията и преброяването на стопанствата беше реализирано и съгласно Закона за преброяване на земеделските стопанства³.

Земеделските стопанства през стопанската 2013 година намаляват с 32% спрямо стопанствата, развиващи земеделска дейност през 2010 година⁴.

Броят на земеделските стопанства трайно намалява. През 2016 г. в страната са отчетени 201 014 земеделски стопанства. В сравнение с броя им през 2013 г. намалението е 20,9%. Данните за 2016 г. регистрират 45,7% намаление на броя на земеделски стопанства спрямо 2010 г.⁵.

Основни изводи и препоръки

1. Формира се дисбаланс в структурата на земеделските стопанства, като преобладават малките и средни ферми, които са около 80%, но притежават много малка част от ИЗП, а големите стопанства са малко на брой, но притежаващи огромния дял от земята, при общото намаление на стопанствата през годините.

2. Диверсификацията на културите в стопанствата е на ниско ниво и оказва ограничено влияние върху тяхното развитие. Повечето стопанства са хомогенно изградени, като е необходимо прилагане на мерки, с цел формирането на повече смесени стопанства и осъществяване на разнообразна земеделска дейност.

3. Формира се дисбаланс и по отношение на под отраслите в селското стопанство – преобладаващо е развитието на растениевъдството, за сметка на животновъдството, което се характеризира с интензивен характер и сложна отчетност. Необходимо е прилагането на мерки и стимули за създаване на повече смесени ферми.

4. Отглежданите култури са разнообразни, но с приоритет са тези, за които се изисква по-лесна обработка със земеделска техника и механизирани труд-пасища и ливади, зърнено-житни, които се отглеждат от по-големите ферми. Необходимо е стимулиране на отглеждането на плодове и зеленчуци, които се намират предимно в малките земеделски стопанства, и на много по-малка площ от другите култури.

5. Голяма част от фермерите участват по схемите и мерките за финансово подпомагане чрез Европейски средства и от националния бюджет, но те са недостатъчни, неправилно разпределени и няма да спомогнат за развитието на земеделието в региона. Трябва да се приложи методика за по-справедливо разпределение

6. Средните и големи земеделски стопанства използват по-големи размери на банкови земеделски кредити, отговарящи на размера, капацитета, възможностите им и целите за развитие в бъдещ период, за сметка на малките земеделски стопанства, които имат ограничен достъп до финансиране от банките.

² Бюлетин №201 - ноември 2012 „Преброяване на земеделските стопанства през 2010 година, Област Благоевград-основни резултати“

³ Закон за преброяване на земеделските стопанства в Република България през 2010 г., обн. ДВ. бр. 102 от 22 декември 2009 г.

⁴ Бюлетин № 273 - юни 2014 „Структура на земеделските стопанства в Република България през 2013 година - предварителни резултати.

⁵ Бюлетин № 348 - юни 2018 „Структура на земеделските стопанства в Република България през 2016 година – основни данни.

7. В същото време малките и средни земеделски стопанства са зависими от самофинансирането, с цел успешно осъществяване на селскостопанската си дейност и го прилагат. Големите стопанства не го прилагат, защото получават голям размер субсидии.

Възможности за развитие на селското стопанство в региона

1. Необходимо е разработването и прилагането на нови конкретни схеми и мерки за стимулиране и преминаване към алтернативно земеделие като възможност за развитие на региона т.е. отглеждане на алтернативни култури, като билки, малини, боровинки, гъби, третикале и потенциал за доразвиване на пчеларството.

2. Наложително е подобряването на финансовото състояние на стопанствата чрез повишаване достъпа на фермерите до финансови средства, отпускани от търговските банки и други нефинансови и лизингови институции, с цел осъществяване на инвестиции във фермите си и превръщането им в конкурентоспособни и независими.

3. Фермерите трябва непрекъснато да повишават квалификацията си чрез придобиване на нови знания и умения при участие в семинари, обучения, кръгли маси и проследяване на промените на приложимото законодателство в сектора.

4. Усилията на земеделските стопани следва да бъдат насочени към развитие на биологично селско стопанство чрез производство на екологично чиста земеделска продукция, въвеждане на иновативни и съвременни методи на управление на стопанствата и технологично обновяване на материалната база, сградния фонд, както и прилагане на методите на кръговата икономика.

5. Животновъдният сектор трябва да се стреми към развитието на пазарно ориентирани ферми чрез интензивно животновъдство, повишаване качеството на произведената продукция, подобряване на породите и селективната дейност, постигане на хигиенни и хуманни условия, подобряване на сграден фонд, контрол, отчетност.

6. Остра е необходимостта от прилагане на схеми и мерки за стимулиране на млади и малки земеделски стопани, което да доведе и до повишаване на заетостта в сектора, доходността от земеделска дейност и намаляване на обезлюдяването в селските и неблагоприятните райони.

7. Наложително е формирането на селскостопански стокови борси на повече места в областта, където да става пряко излагане и продажба на селскостопанската продукция и обмяна на опит, практики и познания между фермерите.

8. Все още разпокъсаността и раздробеността на земеделската земя е голяма и тя не се използва ефективно. Необходимо е полагането на усилия за комасиране на земеделските земи, въпреки планински и полу планински релеф, наличие на неуредени между личностни и наследствени отношения между фермерите и др. проблеми.

9. В предвид планинския и полу планински терен в областта и големият обем от неизползвани земи, се формира и нагласата на фермерите за обработка на предимно по-плодородни, поливни земеделски площи, докато ниско продуктивната, неполивната и неплодородна земя от по-ниска категория, се изоставя. Не се обработват и земите, разположени на терени с наклон, при който се проявяват процесите на ерозията. Следва да се приемат и приложат адекватни екологични и селскостопански практики, схеми и мерки, с цел стимулиране на неизползваемите земеделски земи.

10. Наложително е възстановяване на поливното земеделие и хидромелиоративните съоръжения, с цел повишаване качеството и количеството на произведената земеделска продукция и повишаване финансовите доходи на фермерите.

Заклучение

Благоевградска област е разположена много добре по географски принцип т.е. в близост до София, с развита пътна инфраструктура, което спомага за развитието на региона чрез формирането на добър експортен потенциал за стоки, услуги и материали, включително и селскостопански такива.

Областта е и гранична зона т.е. граничи с няколко държави – Гърция, Македония, Турция, което оказва влияние за развитието на селскостопански туризъм, придвижването на голям брой хора и осъществяването на контакти в селското стопанство и туризма.

Регион Благоевград се характеризира с голяма по площ територия, като част от нея се използва за осъществяване на селскостопанска дейност. Голяма част от населението, предимно в селата, се препитава със селско стопанство, което предопределя и голям брой заети хора в сектора, с придобити качества, традиции и умения за осъществяване и бъдещо развитие на селскостопанската дейност.

Всички тези благоприятни възможности следва да се използват и реализират в пълна степен, в съответствие с новите предизвикателства в сектора, отпускането на млн. левове европейско финансиране, по-малкият размер на подпомагане от националния бюджет, увеличаващото се банково посредничество в сектора, прилагане на процесите на кръговата икономика, което ще спомогне за цялостното развитие на региона и превръщането на селското стопанство в конкурентоспособен отрасъл.

Литература

1. Областна стратегия за регионално развитие на област Благоевград, 2014 – 2020.
2. Бюлетин № 201 - ноември 2012 „Преброяване на земеделските стопанства през 2010 година, Област Благоевград- основни резултати“.
3. Закон за преброяване на земеделските стопанства в Република България през 2010 г., обн. ДВ. бр.102 от 22 Декември 2009 г.
4. Бюлетин № 273 - юни 2014 „Структура на земеделските стопанства в Република България през 2013 година - предварителни резултати.
5. Бюлетин № 348 - юни 2018 „Структура на земеделските стопанства в Република България през 2016 година – основни данни.